

Pridplata na ciju god 8 for., na pol god 1 for. 50 nov., na četvert. 75 nov.
Za Srbiju 30, 15, 7 1/4 groša. Izlazi svake Nedjelje jedanput.

Prima svakoverstna prelatna mlina n uređništvo uputiti.
Neprijatna neprimamo.

God. I. U Kalači

u Sridu 1870. Travnja 6.

Broj 4.

POZIV NA PREDPLATU.

Poklem naše na ovom polju dilovanje, i razvitak narodnosti, o što većem broju predplatnikah zavisi izavlja se: da će se predplata neprikidno primati na ciju godinu, t. j. od 19. ožujka t. g. do 18. ožujka 1871. g. po 3 f. a. vr., na pol 1 f. 50 nov., na četvert 75 nov., a za knježevinu Serbsku 30, 15, 7 1/2 groša.

Uredništvo.

Sloboda.

Sloboda je najskuplji i najmiliji dar, što ga je stvoritelj čoviku poklonio, jedino ona različi ovog od svakog drugog stvora; ma šta dakle ono bilo čim bi ga misto slobode nadario — naknadjenim nikad se nebi osićeo. —

Nemojte mi dakle vi koji uvik o kruhu mislite govoriti, da valja samo čovika stvarno stanje poboljšavati, i onda će se serce njegovo zagojatiti. Ovako ga niže stavljate od živine, gojte ovu al ostavite njene sgrade vrata otvorena, pak će te viditi da će misto obilnosti ostaviti.

Velite: obgrelite njegove strasti, opravite ga u dostojanstvo, nakitite ga svitli znaci počastjeni zaslugah pakće zadovoljan biti, ovim načinom tajite u njemu ono čuvstvo koje živina na vidilo iznaša, nakitjene su sjajnim perjom ptice, postavite ji u zlatne škrletke ako niste vrata zatvorili izletiće.

Sloboda je za čovika ono sunce iz kog izviru traci svitlosti — u koji ma se njegova pamet nježno kupa,

iz kog izdiše ona vrućina, koja prosiplje duh života, na tilo i dušu.

Sloboda je onaj vasduh kog nevidiš, neositjaš, ipak bez kojeg ni gledat, ni čuti ni besiditi neznaš.

Sloboda ja onaj zrak, koj naplodi zemlju, oživljava polje, okraši i počasti poljodilstvo, oživotvori zanate, umiljatnom postavi umitnost, krila snuje trgovini, razpostranja po svih razredih učenost.

Sloboda uzpostavi čovika na ono dostojanstvo odkuda je pao — kad se svojim Stvoritelju iznevirio.

Neka zamuknu svi slobode zlotvori! evojim stavljamo prid oči Spasitelja, nije li zato umro da odriši lance s duha i tila čovičanstva, i povrati mu onu slobodu, kojom ga je njegov otac tako krasno obavio.

Zlotvor je dakle čovičanstva najveći koga neće ni nebo ni zemlja primiti, koji od razuzdanosti kuje lance — i u nji veže slobodu ljudstva.

Kako u naravi vidimo suho i mokro, vruće i ladno, mrak i svitlost sebi protivna: tako jedna prama druge stoji sloboda i razuzdanost, kad nastane zima, nestane vrućine, kad začme mrak, propane svitlost, odriši spona zakona, razkrilićeš strasti, pak će izdahnuti sloboda, i od svih stranah podignuće gerdnu glavu razuzdanost.

Sloboda za čovika razumna odličena, jest u zakone osnovana, gdi ima svoje misto bogoštovje, i dilovanje pravde, ona dakle koja priko zakona prilazi, izgubi ovo lipo slobode ime i naziva se razuzdanoštju, nju zlotvor ljudstva upotribuje — da njegovo blagostanje podroni, — što sloboda zidja to razuzdanost nemilo ruši.

ZKvH.ORG.RS

Tko bi smio kazat da je čovik u diviačinu postavljén slobodan — gdi računaju na snagu tamo odlučiva sila, — u takom društvu neće naći mista Bog da bude ustanovljeno njegovo štovje, — neće biti po ljubavi osladjeni odnošaji, po kojima se u obiteljnim i družbenim životu sastaje otac sa sinom, i bogat sa siromakom.

Tko bi smio kazat da je onaj slobodan — koga svaki čas može tko napasti i uvrđiti ričom i činom, u svojoj osobi ili u imetku, pak zadovoljštine nemože naći. Tko bi smio tverđiti da je onaj slobodan tko idje i navali jezikom na svojeg komšiju ili priatelja, pak ga nagrđi naruži i sercemu ojidi, ili ga baš naleti i u tilu rani, to može biti gerdoba, kavga ili ubojstvo, al neće biti sloboda. — Jedali bi se našo kogod koji bi reko da je onaj slobodan koji idje odnese, i otima svojeg bližnjeg dobro, to može biti krađuja, ili robia; dakle u jeziku udom, i činu razuzdanost al ne sloboda.

Tverđjava slobode jedino je u zakonih, gdi dakle zakoni nisu od svake strane izkušani, takva puka sloboda, mora biti manjkava vridljiva, ranjava.

Po zakoni se označava, po zakoni ograničava za riči i čine svako moje pravo, dakle i ono što prilazi na mojeg bližnjeg.

Tko dakle svoje riči i čine neizpravlja po zakonu, taj može biti lip, bogat, kripak, al neće biti slobodan, već razuzdan.

Puk dakle koji nepazi na svoje zakono, na skoro će dospiti, do onog vrimena, kada će pohlepni i slavo-
lehpni — uvidit da je moguće sverhu taka puka gospodstvo osnovati oduzeće odnjeg zakono, na kojima razuzdano gazi, i njegove strasti zauzdaće po samovolji i samovlasti.

O čem se bave na saboru (dieti).

Zastupnicu doskočili su lipom primeru ministra pridsidnika koji je na providjenje onemoćeni od 1848 godine domobranah 10 hiljada for. žertvovao, i na ovu odluku koji više, koji manje podpisao. Svotu ovako sastavlenu Josip nadvojvoda kao domobranski vodja po svojih u papiru položeni 20 hiljada na 49 tisuća je uzumnožao.

Ovim načinom poklem je providjenje nemoćni 1849 i 1849 godine na polje domorodske milostinje proizneseno, svi gradjani roduljubno se pozivlju, da na ovu vele dušnu sverhu, svoje male i velike prineske prilože. Dostojno je da oni koji su u borbi za onu slobodu koju mi sada uživamo, zdravlje ili roditelje izgubili, pomoć u svoji surodni nadju.

Ovim putem bi se, sakupio fond, kojeg bi kamate — vrimenom i drugi po ratu onemoćni uživali, što bi po narod i po take ranjene dostojnie bilo, nego da se po ciloj otačbini, tamo i vamo povaljavaju.

I ova razprava pokaziva gradjanom sjedne strane opreznost svojih poslanikah, koji pozornim okom prate svaki korak naših ministarah, a sdruge razboritost ovih koji svoje čine po razlozi državni izpravljaju i tako opravdati ume.

Sabor je dakle stožer samo uprave — na kojim se sastaje dužnost gradjanina s njegovom ustavnom slobodom.

Kasnije je ona strana proračuna po ministaru financija na stol sabora postavljena, u kojoj se godišnji trošak na bilo kraljevsko dvore u tri milliuna sest stotina pedeset hiljada na deset godina ustanovlja.

Magjarska je običavala sa svojim kraljom se dičiti, bila nam je indi nada daće ovu stavku jedno dušno odobriti, al skrajni nisu mogli očutiti, da se toliki trošak neslaže s demokraciom, kokanda bi ova u tom svoje bitje imala, da se uzakonjene platje neizdaju, a ne utom da gradjani stvari državne u manji okruzi posebno, a u veći po zastupnici verše, većina dakle u ovom pitanju i slive strane sabrana, ovi je trošak na deset godina primila. Ni jednom magjaru nije došlo u pamet ponosit se s onim slučajom, kada je Vladislav kralj, — sa Sv. Stipana krunom okrunjen — magadit umoran bio — perva čast koju triba da kralju kano našoj glavi izjavimo, da mu trošak za njegovo dvore potriban glasujemo.

U nevolji svaki se na darezljivost kraljevsku obratja, po siromake, sirote i udove veoma bi škodljivo bilo, da njezin zdenac zasušu.

U ovoj sednici zajedno odlučena je mirovina — za one činovnike koji su državu, prije povratka ustavne slobode na polju uprave i suda služili. Nisu mogli niki zastupnici ustegnuti se, da ove ljude blatom ne ukaljaju, ne tajimo da bi mogli naći u broju njevom taki — koji su valjada prija kaznu nego mirovinu zavrđili, ali poklem to istraživat nemožemo, razboritost državna želi, da rič o nagodnom razgovoru založenu uzdržamo, da ovi ljudi nisu onda zemaljsku službu primili, tebi vojnike na tu sverhu upotribili, pa bi oni misto pera sabljom upravljali.

POGLED U VILAJET.

Englezka svistna Sloboda.

Naši slobodno-umnjaci miluju se pozivat na Englesku, razprava koju o grobljom u saboru engleskom obavljaju, otvoranam: da je tamo imala engleska kalvinska cerkva svoja groblja, u ova su slučajno i druge vire mertavci su zakopavani, naravno po njevom obredu, akoje krštinin bio, ako sam sebe nije umrtvio — sad ovaj zakon nastoje privrñit i svakom dozvoljit — da se u isto jedno groblje ma koje vire bio — ili nebio, i ma kako život sveršio ukopava. U ovu je pogrišku pao bio, i naš sabor 1868 godine, al kako nam nova osnova ministra bogoštovlja pokaziva, kojuće naskoro saboru pridstaviti, mislimo da će se od nje izlićiti. Ne svatjamo kaka u tom može biti svistna sloboda. — Kada silujemo katolike, kalvine, srblje, židove, ili valjada još i muhamedane, da moraju u isto ono groblje svoje mrtve pokopavat, ako koga volja nato nosi, neka mu ispune, al di jedna občina želi, i ovom i drugom zakonu odiljeno groblje dati da svaki bez zaprike svoje običaje verši, ko na priliku katolici i pravoslavni (Srbliji) svoja groblja posvećuju, onda mi u tom vidimo silovanje a ne slobodu sviesti; dakle glede pravog pojma slobode englezi su još za nama na daleko ostali.

Mnogoženstvo u Americi.

To niko nesmi tajiti — da je posebna sloboda u sjivernoj Americi (država priko mora) najmudrije osigurana, pak kako vidimo još nisu došli podizlikom zakona do one pritiranosti, ko u Austrijskoj, i kaci je izgled žele dojtiti u magjarskoj. — U Americi tolikoje slidbah krštjanski svakojoke vire da ji lako

izbrojiti nebi znali, a svo ove ženitbu za virozakonski čin smatraju, i u jednosti zadržati nastoje, 1827 po nikomu Ivanu Smidt začeta je jedna slidba kojaje kasnije po ovoga knjigi Mormona ime primila, od koje možemo reći, da je kršćanstvo poturčilo, ovisu mnogiznenluk (da čovik mož imati više žena) uveli, zato ji Amerika na svoji zemlji slobodni nije trpila već u Utahu izgonila, al kako se vidi mnogoženluk ni ovde neće da trpi već sad snuje zakon, po kojim taki, koji bi više žena smio držati, izgubi svoja građanska prava, po globi i tamnicom se kazni. — Nećol niki naši zakonoše reći da su ovo mračnjaci, buduć da po onim pravcu kojeg naši slobodnjaci uzimlju, lako može čovik do mormonstva dospiti, jel di ženitba netemelji na jednoći posvećenoj — već na strasti koja danas jedno, a sutra drugo lice oblubi, mogu se lako više ženah u kuću jednog poturčina uvesti.

Nova Talianska.

Danas kada cila Europa — naprotiv tom da joj vladaoci nepristano o mirnom izravanju vičaju — naliči na jednu oružanu kasarnu u kojoj momci uvik na prozi stoje — obratjamo pozornost naši čitatelja na Novu Taliansku. — Nova Talianska oće da poreče onu istinitu poslovicu : svaki čovik — tako i narod — na svajoj šteti se ući.

Ova zemlja koju je svaki europejski vladac kao kaku ostavinu svoje starine smatro, vikom je bila prostor neprikidni ratova. — Ova država koja nema ni stope krvljom neoblivene zemlje — neće da miruje — neće da joj narod samo ništam sklopljenu vladu ojačavanju svojem podupire. — Ali nije ni moguće. — Vlada koja svakom beguncu bez razlike, i svakom bundžii drži otvorena vrata, — neće nikad ojačat jel ove narodne pijavice dotle se samo lipe za narodno tilo : dokmu se skupocine kervi ne nasisaju, — onda odpanu dok ne izgladnu da ga po drugi put lakše sisaju. — Danas Mazini opet baca čovu nemira medju Taliance, da uspalu — da puk nanovo gleda vatru nedavno sazidjani gradovah. — Dosta je žalostno stanje take države puka — di taki čovik može imat upliva, koji je svog života za glavnu zadaću priuzo medju narod kukolj bune i nesloge sijati. — Pavia grad hoti biti misto, ovog novog Mazininog bezčovijeg pokušavanja. — „24. Ožujka ujutru sa ričima : Živila sloboda, živila narodna vojska“ udarila je jedna razbojnička četa po broju od sto glava — na jednu kasarnu — s oružom iz jedne druge kasarne pokradenim. U zametnutoj kavgi palo je 5—6 vojnika smertno oranjeni kao i od buntovnika isto tako. — Nebi bijo ovaj mali boj vrlo važan, da nisu bundžie u savezu s Bolognjom Genuom Florencom i ostalih talianskih glavni gradovah, u kojima je po osnovi Mazinia tribalo da je najedanput buna buknila.

Zvonimir.

NOVOSTI.

— Njeva Veličanstva kralj Franjo Josip u pondiljak, a kraljica Elisabetha u sridu iz Budima u Beč su otišli.

— Ovi dana u Beču bilaje velika oluja, koja je u varoši veliku štetu napravila. — Po više sokakah nije moguće bilo ići jel je vitar ozemlju udaro čovika. Na rudolfovom trgu je kao lopte nikoliko ljudi lupio o zemlju. Jaki ljudi moralisu se za drva vatjat da ji vitar ne odneso. Naj većina je na dunavskom prokopu (kanalu) bisnila oluja, gospojama šesire redom je u vodu bacala.

Silne polupano pendžere staklarima dobar dohodak osiguravaju. — Na ovu nevolju i vatra je na više mista buknila.

— Štograd Engleski. Jedan engles putujuć po margsarskoj takomu se dopala jedna niza u Marmarošu nuz Tisu, da je od radosti viknio : jabi volio ovde umriti ! I zapita svoga kalauza otjel saraniti i tudjinca kad umre? Kako nebi od govori ladnokrvno vodja. U isti dan bezduševni engles ubije se, dočim, u oporuki (testamenat) naredi, da ga nuz Tisu sarane. — Nekmu bude laka zemlja nuz Tisu. — Ovako čine zanešenjaci.

— U Francuskoj nuz 90 sudni stolica 270 ojerina i njevi pomogača upotrbljava ju, koji priko godine uskupa 425,000 hiljada franaka (jedan frank vridi 40 novčića) plaće dobijaju. U godinu dana obično 37 razbojnika pogubu. — Dakle svako pogubljenje vridi 11,486 franaka. Da skupe smrti !

— Zatočnik piše : Opet se raznosi glas o predstojećem putovanju kralja u Dalmaciju, veli da je ovo navišteno putovanje, sada za stalno odlučeno samo još nije opridiljeno vrime za isto. Di koji novinari žele znati svu izvist, po kojoj bi kralj 5 svibnja došo u Dubrovnik, zatim pohodio Kotar, Spljet i Zadar, a svrha putovanja da se sastavi u neposredni doticaj ondašnjem pučanstvom, da čuje njegove želje, kako bi se ubuduće pripričilo svako poremetenje mira. — Knez Nikola crnogorski da je već izjavio u Beču, da želi kralja osobno u Dalmaciji pozdravljat.

— Biranje avtonomički zastupnika. Gospodin Josip Szécsenyi u zomborskom okružju izabranje za avtonomičkog poslanika uz 642 glasa — a u Kalači g. Gjurio Moravčik uz 1462 glasa. Kako su gotovo jednoglasno izabrani, tako isto i dika katoličke cerkve, koju će zaisto na njezinu korist zastupati.

— Po najnovijem popisu puka Zombor grad broji 24,309 dusah. Izmedju ovih mužki 11,999 ima, a ženski 12,310. Rimokatolika ima 12,451. Srblija 11,131 a ostali 727 jesu različite vire.

— U Kalači ovi dana jedna gospoja se otrovala. Nesrična duša popila je osam artiica mašine posli tri dana mučnog bolovanja umrlaje kao mater dvoje dice.

— Vuna. Ove nedilje prodavanje postalo je živahnijim. Prodato je 1200 centi i to izklučno za inostrance. Bačvanske je prodato 100 centi, po 52 frt. Srimske 250 centi po 61 frt. Tvorinarski oprane prodatoje 100 centi po 105—110 frt.

— U Kalači u jednoj glavnoj kafani više dani zadržavalase jedna gospoja — akoje istina, nika Barunica — kad jedno jutro gospoje ni odkorova, samo ostade iza nje konta od 25 frt. — Konobar uputijo se oma za njom na ladji u Baju, al je nigdi ne nadje; vrativšise natrag pod Bezdanom vidije na jednoj ladji di se šeta — namiravajuć u Peštu ići. — Tu moravši platit za vozbinu — jel je bez bilete ušla, donese je natrag u Kalaču i prida sudu. Kažu daje u Pakši živila s jednim oficirom koji — ko obično svaki — kad je potrošijo novce, odtiraje. Nevolje, bez nevolje.

VILA JET.

Francuzka. Pietri načelnik francuzka redarstva (policie) još prošaste godine potvrdjivao je : da talianski španjulski pritiranici ugovaraju tajnu bunu — koja bi posli smrti onda boležljivog francuzkog cara Napoleona

buknila po cijeloj Europi. Pietri onda nije vjerojatnosti našao, al' evo danas to se očividno posvidočava. U Creuzotu svaki dan čoporom zatvoraju bundžie, sav pridel naliči na jedan tabor. — Iztraga protiv pritvoreni bundžia u Toursu će držat.

Talianska. Povatjani talianski bundžiah parnice rišitjese kod milanskog glavnog suda; u sridnjoj Talianskoj po svi gradovi prominiće vojnike — jel je sumnja da su bundžie u savezu sa vojnicima. —

Spanjulska. U saboru španjulskom predsjednik ministarstva poreko je onaj glas : da je u Kubanskoj adi buna i bitka bila. Po njemu nemože biti buna tamo, di jedan pukovnik (obester) s 50 momaka može svoju službu obavljat.

Rim. Glasovi iz Rima potvrđivaju da će koncil (skupština crkveni velikaša) na šest nedilja odgodit se. Dalje da su se već mnogi Nad i Biskupi krenuli kući; medju kojima dragovoljno pozdravljamo dolazak ugarski Biskupa, jel ji važan poso čeka domu.

Trgovina i obrtnost.

Subotica 28. Ožujka. Prija svega mi je javiti: da imamo u sedmici dva nediljna vašara, i to : u ponediljak i petak; prvi je obično slabije a drugi bolje pohodjen. Trgnam je (pijaca) vrlo razštrkan i ne uredjen — o kojim će mo jednom drugom prilikom na pose govoriti. — Sad prilazimo na samu radnju.

Sve do skora kako su nam putevi hrdjavi bili, da se čovik sa kolima od svoje kuće i sa salaša tako reći maknuti nije mogo bio je dovoz rane na naš trg vrlo malen, sad pak kako se putevi popravili i vrime nam se lipo ukazuje, prema velikom poslu koji našim gazdama u ovo kasno dobo zadaje, bio je dovoz velik da su kolija cilo zemljište naše trga od rane pokrili, no sve u maloj količici, — jer kako nam se čini naše veće gazde još ne daju svoju ranu na polje, i po svoj prilici čekaju da vidu kakoće se vrime na dalje da ukaže — za to je današnji obrt rane i bijo ograničen više na svakidašnju potribu nego na trgovinu — i prodavao se ponajviše ječam i zob; prodja je bila prilična. *

GAZDALUK.

Zlo je i to kad velik gazdaluk — taku upravu steče da zemlja plodnost izgubi, mnogoje ipak gore ako to nalazimo kod omanji zemljoposidnika, bilo to po neznanosti, ili pohlepom dobitka — jel onu jednakost ko ju je medju gradjanih zakon ustanovio, takoćemo samo dostići ako je blagostanje po umitnosti i marljivosti ljudi, na mnoge obitelji razprostranjeno. Ako je velik gazdaluk svoje plodnosti lišen, premda običajno u ruke bogatiji vlastnikah prilazi, ovi proiznadju sridstva kojimaće izgubljenu plodnost naknaditi, ali kakoće to omanji zemljoposidnici činiti? Koji naj veći dio stanovnika naše domovine sačinjavaju? — ako svoja zemljišta izcide, oniće razastri siromaštvo po svoj otačbini, kojem se lako pridruži nečudorednost i radja varku, kradnju i robiju — sgrisitse mora svaki razumni čovik, kada razmatra kako u nikoji strana naše domovine jedni u puku, zakonitu jednakost u tom polazu, da košto oni drže, mogu zemlju tudje dobro diliti. Zato se čudimo — što ne nalazimo naputak ka-

kobi tribalo — ovom izcidenju zemljišta na pr stati. Malo se zabavlja ovim predmetom gospodar stvena (gazdačka književnost, malo zadruga gazdačk a još manje zemaljske uprave. Jedino je u najnovij vrime, bekeške županije gazdačka zadruga pozvala ov struke učenjake, da pokažu one zle posledice, kojeće po stignuti svu domovinu, ako omanji zemljoposidnici ne budu pristali svojeg zemljišta plod ukidati. — Zajedn da označe sridstva, po kojima bise moglo ovima protiviti čije djelo bude za najbolje pronadjeno, biće novcom na gradjeno.

Ante Sabely.

Cina rane.

Maža ili centa razumi se požunac po težini na funte

Staje?	Kako?	Di?	Teškoć		Di?	Vridi	
			cta	ftnt.		ftnt.	kr.
Žito	Bačko	u Pešti	87	5	60	u	
Napolica	Banatsko	"				Baji	83 4 9
Raž	maodkud	"				"	78 3 47
Ječam	"	"	78	3	10	"	76 3 87
Zob	"	"	72	2	80	"	66 2 37
Kukuruz	"	"	45	2	30	"	44 2 —
Gra	"	"	89	2	90	"	90 2 66
Proja	"	"	55	2	25	"	— — —
Gorušica	"	"	—	—	—	"	— — —

Visina vode Dunavske.

Pešta 4. Trav. 6' 7"
nad 0 —
Požun 4. Trav. 5' — opada.
nad 0 — „

Poruke uredništva.

Vel post. G. u Erdeviku. Vaše novine su po Preuzv. Biskupu naredjene. Označeni otac samo se u broju djakovačkom nalazi — dakle jel godišnji, jel pol godišnji primer suvišan je izjavite kuda triba novce poslati.

OGLAS.

Imamo sriću velečasnom obćinstvu priporučiti.
Našu Gazdačko-Strojnu-Tvorinaru
na svako jakih orudjah u ovu struku spadajućih brzo sgotovljenje, uz najpriličniju cinu.

Sgotovljamo svake vrsti nova ratila, t. j. parostrojeve, mlatalnice, sečkanice, kukuruz-mrvljačice, sijačice, bojotrlačice, sverdla za bušenje, piljačice, zvoničke sate, vodotoke — takodjer razne željezne plugove, brane, vijalice, šmrke za bunare, štrcalice — zajedno primamo se paromlina, i žesto tvorina košto i najfinii tokarski bravarski poslova, i svih ovakovih popravljanja

Nadalje u pozornost velepoštovana obćinstva priporučujemo našu Dobro složenu paro-mlatalicu. Pripravnismo u mistu i okolišu — od spajilukah družtvenih, ili pojedinih gazdah, — izmlatjenje litine za dio ili za gotov novac — uz priličnu cinu primiti. Molimo za milostivo obćinstva priateljstvo, Stan gospodska ulica 318 broj u Kalači.

1-3

Pokorne sluge
Sztreck i Heil.

Ovom broju je nadostavljen jedan nadometak.

Nadometak 4-om Broju Bunjevački i šokački Novina.

Štedionica i pučka banka.

Na prvi pogled ovih naših redaka, zapitaće bez sumnje mlogi štovani štioć nas „šta je štedionica, a šta je pučka banka?“ Štedionica kao i pučka banka takova je ustanova — zavod — sa kojih narod biva sritniji i bogatiji, di nema ovakovih zavoda tamo nema ni blagostanja narodnjeg, a kakobi i bilo? Ta jesmoli vidili tolike bogate ljude koji su stotinama i hiljadama godišnjeg prihoda imali, a nisu ništa na stranu metuli — zaštedili — da su ti napokon propali i do prosijačkog štapa došli, na protiv oni koji su mlogo manje prihoda imali, pa su što zaštedili i na stranu — na dobro misto metnuli — da su ti u imanju napridovali i po vrimenu bogati ljudi postali. Mi velimo „nastranu i na dobro misto metnuli“ jer šta vridi što nabaviti i zaštediti a ne umiti kako valja sa istim postupati — raspoložiti? — to je onda velika pogriška — mana — na primer : jedan gazda privridi i zaštedi godišnje više stotina forinti novaca, ovaj novac metno na kako skriveno misto, a lopovi — kradljivci — dodju pa mu ukradu i odnesu, ili kad taki jedan gazda svoje novce metne u kovčeg pa mu isti novac tu bez svake koristi — hasne — leži, to je šteta, jer čovik mora gledati, koliko da mu je novac nasigurnom mistu toliko i koristi od toga novca da ima; a to sve dobro nalazi u štedionici i pučkoj banki, u manjoj i višoj miri. — Štedionice su obično koje se s' većim kapitalima i većom radnjom zanimaju, po tome ovc se ponajviše po varošima i varošicama gdi je veća trgovina i radinost (industrija-zanatski poso) podižu i ustanovljavaju, na protiv pučke banke zanimaju se sa najmanjim kapitalima i ulozima — prinescima — i mogu lipo postojati u najmanjim mestima, ovih poslednjih zavoda može biti u ciloj našoj dragoj domovini do sad jedno 30 — 40 na broju i svaka pokazuje najbolji i najplemenitiji uspeh. Može štedionica biti ujedno i sa pučkom bankom, ali za to svaka ima svoju osobenu cilj i način svoga dilanja. Štedionica zahtiva većega kapitala i ulogjoj može biti najmanji od 10 novč. dioničari njezini (koji ustanovljavaju štedionicu) vuku na svoje dionice — osnovni kapital — Actie — godišnje redovno na sto 6% — kamate — i pored toga cilu dobit koja se pokaže priko godine, što se zove podela — dividende — i koja često iznosi po 10 i 50 na sto. Kod pučki banaka je drugčije, one ne tribaju osnovnog kapitala da se mogu ustrojiti, dovoljno je ako se nadje samo nekoliko valjani rodoljuba koji će rukovoditi — brigu voditi — o jednom takovom zavodu, a 100 — 200 čeljadi u jednomicu neka se obvežu daćedu nediljno ili misečno po 10 — 40 novč. u taki zajednički zavod — pučku banku — prinositi. paće odmah takovi zavod stvarno u istinu — postati, a to tim lakše može biti, što ako svaki na dan i manje od jednog grošića — dva novčića — samo zaštedi — može već ulagati i biti član takovog zavoda. Da to nije ništa mlogo i teško u jednu nedilju dana 10 novč. zaštediti i na stranu metuti, mislim da mora svaki odobriti, i nećemo da ispitujemo ona prikominna izdavanja i troškove koji se u svakidašnjim raskošju kao : piću, jilu, ruvu i drugom čemu kod nas viditi mogu, i koje godišnje na stotine i hiljade stoje (a sve što ne bi moralo biti) mi ovde napominjemo samo jedno kojim čovik može do ti 10 novč. nediljno doći pa i da ne ositi, a zdravlje još da popravi, jer to je obće poznato da mlogo i teško jilo nije zdravo

— o kojim će mo jednom drugom prilikom više divaniti, sad velimo : ako čovik na dan samo 6 loti kruva nediljno od trbuha svoga zaštedi to već može po 10 novč. nediljno u pučku banku prilagati, koje će mu za deset godina, na koje vrime ponajviše i ustanovljava se jedna takova pučka banka, ako poso istoj dobro bude išao 60 do 100 frti a. vr. doneti, pa kakoto onda jednom siromau čoviku dobro mora pasti?! Koji po 20 — 30 i 40 novč. nediljno ulaže tome onda dvared, trired i četiri puta toliko donese; a to može za to toliko da donese, što na uloženi novac kamata na kamatu idje, a ne dilise dobit — podilak — dividenda — godišnje, kao što biva kod štedionica.

Cilj nam je dakle ta : da se naš puk uči što većoj štednji, da naši bogatiji ljudi svoje kapitale ulažu u dionice novčanih sigurnih zavoda ili gotovinu svoju polažu u štedionice di suim kapitali sasvim obezbedjeni — sigurni — i novac dobiti ima, a u svako doba podići i u drugo šta uložiti mogu, dok ovako ponajviše kapitali naši u kovčezima mrtvi — neplodni — ležu, pored toga još opasnosti izloženi da hrdjavi ljudi na kuću napasti i sve novce odneti mogu za to braćo! dogovarajmo se kudaćemo naše krajcare ponajbolje da metemo, i dobiti imamo, jer kako je to lipo kad čovik koliko toliko svoga kapitalca ima, te u slučaju potrebe ne mora tuđa vrata otvarati niti se drugome klanjati, a najmanje onima ljudma koji kad doznadu, da je jedan brat naš u nevolji, onda gledu damu kožu oderu zahtevajući gotovo 100 na 100 sasvinga upropaste i dobro njegovo utamane. Od tud većom stranom nama nevolja dolazi stoga biva da su naše lipe kuće, prostrane zemlje, bogate njive, ovc, konji, volovi i drugo tudjinu šaka dopalo te danas oni bolje u dobru stoju nego mi starosidioci. Za to braćo! pazimo na se, radlino i štedimo jer vrime je tu . . . da posle ne kajemo, i da od tudjina kruva izgledamo, jer toće onda biti vrlo gorak krv, pa teško onda nama i životu našem! U Subotici na Matiju 1870.

*

Divan od škole u čitaonici.

Pajo Faljen Bog Šandor priatelju! Došo sam na nekoliko riči.

Šandor. Uvik Isus! moj priatelju! Sidi i zapali i počmi očim misliš divaniti.

Pajo. Ja već nisam danasnji vrebac, jasam već bio u mnogih seli, i u taki gdi nimci s bunjevcim zajedno, oli gdi još-se i magjari nalaze, i ovo ti uvižbanje izreči mogu da ovaj naš bunjevački narod najslabije šalje svoju dicu u škulu, — gdi-bi čitati i pisati mogli naučiti. Troši na škulu, plaća učitelja, i opet se snjim služiti neće, tako da po osvidoenju mom reći mogu : da medju više jednagog broja narodah, 100 nimački i jedva 40 bunjevački učenikah nala zu-se u škuli. Nutkovo sam njih s vakim dopuštenim načinom za škulariti svoju dicu, al odveć s malom srićom.

Šandor. Mudro si divanio. Pomatrajmo samo divije zviru, koje za svojim porodu veliku brigu imadu, i svakim načinom dobro odranit trudu se, — a ovaj na božju priliku stvoren čovik, koji je s dušom i razumom nadarcn od Boga, manje se brine za svoju dicu nek jedna živina, jerbo za svoje konje i svoju marvu veću brigu nosi, pok-

Icm svakim načinom trudi se da ždribe lipo i veliko budne, a da dite svoje pošalje u škulu, gdje bi se pamet razmotala, ni u kraj pameti nema; — nije li to sramota prid svitom i grih prid Bogom? hoće li moć prid njim račun dati za dite od Boga nadareno? Zaisto takije čovik sram našeg naroda, i gorji od divije zivine. „Ko se nebrini za svoje kućevne, gorjije od nevirnika“ govori s pismo.

Pajo. Ovaj naš narod s takvim načinom mora da propada, gdje nema naučni, koji bi puku u nevolji naputak, i u poljodilskim poslu mudrog nauka davali, taj narod mora se gubit i u ruke židovah kamatničkih pasti, koji će ga izmusti tja do krvi. Jedva se nadje čovik u ciloj občini za kneza, koji bi svoje ime pošteno znao podpisati, ja to za sramotu jednog naroda smatram. Zato pitam te nebili to dobro bilo da sabor (dieta) done se oštar zakon: da svaki čovik svoje dite pod teškom kaštigom škulariti mora.

Šandor. Nije ni čudo, ako taki čovik koji ne čita novinah nezna, da se sabor (dieta) u Pešti odtog staro od čeg se ti sad brineš, gledajuć na zaostanak naše kraljevine prama drugih kraljevinah, izdo je jedan novi škulski zakon, po kojim su svi obvezani svoju dieu od 6—12 godinah pod oštrom kaštigom u škulu slati, uslid ovog škulskog zakona, zaostavši oli zadržavši dite brez uzroka, prvi putée opomenjeni bit roditelji, drugi put s plaćom novaca 50 kr., treći i više puta još većom plaćom kaštigovani, i ako se linost i nemarnost ovaki roditeljah drugiči je popraviti nebi mogla, ondaće i dite uzeti od roditeljah i drugim pod brigu pridati, a da se ovaj cilj dokučiti može, tako nazvanu „škulsku stolicu odberu na 3 godine, koja najmanje od 9 članovah sastoji ta će onda ovaj zakon oštro izvršivat i silom dieu u škulu tirat.

Pajo. Ovo je sve pohvalno uređjeno, al ako mi promatramo život jedne občine, odveć malo nalaze se taki podobnih ljudih kojima bi se to pouzdati moglo Kumovi i priatelji hoće veliku zapriku činiti u izvršenju ovog škulskog zakona.

Šandor. Pripoznajem nalazeći teret u izvršenju ovog zakonskog člana, al samo nek roditelji zbiljno pripoznaju važnost (znamenitost) ovog zakona, i potrebnog prosvitljenja našeg naroda, nema takog tereta, što ujedinim ramenami nebi mogli odneti. Da nije moguće izvršiti, onda u saboru sakupljeni odabrani poslanici nebi ovaj član doneli.

Pajo. Al reci mi priatelju, jesu li kakvo preobrazovanje (reform) u učiteljima i školami učinili? Jel dobro znaš po tvojim uvižbanju, da protiv ovog našeg jednog učitelja Alberta mnoge tužbe prinosu stanovnici ove naše občine, da dieu u škuli u nemar baci, i tako ji zaludo 2—3 godine šalju u škulu, — jel naučenje najviše visi od naučitelja, ako učitelj samo za bukarom haja, i gdjeće dobro otrti usta, zalud šaljemo i trošimo, opet ništa neće znati, i takoji samo od kuće uzmemo gdje bi raditi i nami u pomoći mogli biti, tako veliku štetu imamo, poklem ni radu nit uču. To i ti znaš sam, kako se tvoj komšia tuži, da njegovo dite toliko godinah uzalud pohodi škulu i ništa nezna, jerbo učitelj po nedilju danah nikad ni prigledat neće.

Šandor. Da se u učiteljima probudi ona marljivost i revnost, koja triba da u svakim dobrim naučitelju gori, ministar šalje novine, u kojoj sva čitati i naučiti mogu, što je potrebno za jednog marljivog naučitelja. Svašta je učinilo, što je samo moguće da se dobri naučitelji steku,

a što se nadziriteljstva tiče sada je g. paroku uz bok stao odbor škulski — akoje falinga digod pronadjena — triba da je odboru škulskom prinesu, ovajće nastojati po zakonu sve mane odbaviti, drugičie nije uvik ni kod učitelja falinga, već i u občini — koja neće da broj učitelja umnoža — 400 dice nemože jedan učitelj poučavat, već sad je po zakonu naredjeno za svaki 80 dice, da se jedan učitelj naredi. —

Pajo. Sve ovo sad čuvsu, od već žalim, što većma ne razumim taj zanat, da sam iz knjige ovaj nauk izvaditi možem, što je za prosvitljenje pameti potrebno, već tako na milost drugih ljudih spasti moram; — a tebi opet Šandoru dragi priatelju iz sveg srdeca falu uzdajem, jedno samo moleć da bi i u budućnost samnom ustrpljenje imati, i što si dobro čitao kmeni u kratko hotio tolmačiti. Ja sam vidivši kakvo je ovo nevoljno stanje, kad čovik kod svoje zdrave pameti, i očuh nit dobro vidi, nit čuje, tvrdo obećajem: da ću mojeg sina od sad marljivo u škulu slati, i kupiti što god mu je potrebno, pa ma od ustih ukinio, da više nauči, nek što ja znam, — i neću tako raditi ko gdikoji nemarni otac, govoreć svojim sinu ovako: samo ti radi, kad sam ja brez čitanja mogo živiti, mozes i ti, i svaki razboran čovik sluša će moj glas, i slidi će ovaj moj zaisto plemeniti nauk.

Šandor. Imaj samo pouzdanje, i više puta mene potraži ja utim nalazim radost, kad neumitne prosvitljivati mogu.

Tko je naš.

Tko je naš?
Je li onaj koj se rodi
Medju nami, da s' odrodi,
Koj se kašnje podal srami,
Što je niko medju nami,
Te za volju svoj taštini
Pronovjeri krv tudjini? --
Zameo se tomu trag,
Našoj sreći nije drag.

Tko je naš?
Je li onaj, koj nastoji
Da s' medj naše svaćim broji,
Koji naš je dušom, tielom
Koj se hvalit može ejelom
Koji srećom roda rasti,
Koj je za njegov rad' i pasti?
Jest ovo je slavski svat,
To je drug naš, to naš brat!

Bunjevac.

Možel ko!

Možel ko zapritit
Da cvitje ne cvata
Možel ko zapritit
Da žito ne vlata.

Možel ko zapritit
Da cura ne ljubi
Kad nju na to njezno
Ositjanje budi.

Zvonimir.